

**Drávamenti Óvodák, Családsegítő és Gyermekjóléti Szolgálat
Darány Tagóvoda**

7988 Darány, Rákóczi u. 117.

TUDÁSTÁR

Cseresznyés Gézáné

Az óvodáskor, mint az egyéni utat befolyásoló életszakasz

Készítette: Cseresznyés Gézné

Drávamenti Óvodák Darány

A gyermekek 3 és 6-7 éves koruk közötti időszakot az óvodában töltik. Ezen időszak alatt nagyon fontos változások, fejlődések mennek végbe, mind testi, mind lelki, értelmi, érzelmi, és szociális vonatkozásban. Azok a befolyásoló tényezők, amik itt érik a gyermeket, későbbi fejlődésére, társas kapcsolataira, viselkedésére, egyszerűen egész életére kihatással lesznek. Ezért fontosak azok a személyek és hatások, amelyekkel minden nap találkozunk, érik őket az óvodában. Hiszen szinte egész napjukat itt töltik. Az Óvodai nevelés országos Alapprogramja így fogalmaz: „A gyermek nevelése elsősorban a család joga és kötelessége, s ebben az óvodák kiegészítő szerepet játszanak.” Sajnos sok esetben előfordul, hogy amit az óvodapedagógus hosszú és fáradtságos munkával „felépít”, amit a nevelésben sikerül elérnie, azt a család, a szülők, a gyermek otthoni környezete rövid időn belül képes „lerombolni, semmissé tenni” hozzá nem értéssel és rossz szokásokkal. Itt szeretnék azért egy ellenpéldát is felhozni, saját rokonságomból. A három éves Nórika most kezdett óvodába járni. Mindig mindent megköszönt, ha vizet töltöttek neki, ha ételt merítettek neki, ha zsebkezdőt adtak neki, stb. Az óvónő azt mondta, hogy itt nem kell mindig mindent megköszönni, ennyiszer elmondani, hogy köszönöm, és hogy majd leszoktatja róla, és a szülőkkel is közölte. Szóval vannak kivételes esetek is...

Fontos, hogy a szülők és az óvodapedagógus között jó partnerkapcsolat alakuljon ki. Az óvodapedagógusnak hitelessé kell válnia, el kell fogadtatnia önmagát, hogy egyenrangú partnere legyen a rá bízott gyermek szüleinek. Ehhez megfelelő beszédviselkedésre van szükség. A beszédviselkedés fő területei: a beszéd, az anyanyelv és a viselkedés. Az óvodapedagógus mindig minta, követendő példa a gyermek számára, ezért ennek megfelelően is kell viselkednie.

Az óvoda funkciói az Óvodai nevelés országos alapprogramja (1996) szerint: óvó-védő, szociális, nevelő-személyiségfejlesztő funkció. Az óvodai nevelés célja az, hogy az óvodások sokoldalú, harmonikus fejlődését, a gyermeki személyiség kibontakoztatását elősegítse, az életkori és egyéni sajátosságok és az eltérő fejlődési ütem figyelembevételével. Az óvodai nevelés feladata az óvodáskorú gyermek testi és lelki szükségleteinek kielégítése. Ezen belül:

- az egészséges életmód alakítása,
- az érzelmi nevelés és a szocializáció biztosítása,

– az értelmi fejlesztés, nevelés megvalósítása.

A gyermek belső érése, valamint a családi nevelés és az óvodai nevelési folyamat eredményeként a kisgyermekek többsége az óvodáskor végére eléri az iskolai munkához, az iskolai élet megkezdéséhez szükséges fejlettségi szintet.

Kiscsoportban a gyerekek mozgása még elég bizonytalan, rendezetlen. Ilyenkor főként a kötetlen, szabad mozgásokat végzik szívesen, nagy a mozgás- és alvásigényük. Az óvodáskor vége felé már a finomabb, összerendezettebb, nagyobb ügyességet megkívánó feladatokat is el tudják végezni. Mivel a későbbi írástanulás előfeltétele a finommotorika megfelelő fejlesztése, ezért erre különösen nagy hangsúlyt kell fektetni az óvodában. Ahogy nő a gyermek, lassan kialakulnak benne a gátlások is, ezek lesznek később az önkontroll, önfegyelem fiziológiai alapjai. A viselkedés szabályozásában fontos szerepet játszanak a második jelzőrendszeren alapuló ingerhatások, vagyis a szóbeli közlések, figyelmeztetések, útmutatások, magyarázatok.

Egyes vizsgálatok alapján megállapították, hogy a segítségkérés mértéke az óvodai évek alatt fokozatosan csökken, ugyanakkor nő az ellenállásé, az egyezkedésé, valamint a bántalmazásé. A lányok érzelemkifejezése mindegyik életkorban erőteljesebb a fiúkénál, s már középső csoportos kortól a fiúk gyakrabban bántalmazzák kortársaikat. A készségműködések nemek szerinti eltéréseinek kis számából arra következtetnek, hogy a nemek szerinti jelentősebb differenciálódás nem erre az életkorra tehető.

Ahogy kisgyermekből egyre fejlettebb óvodáskorú gyerek válik, úgy mennek végbe jelentős minőségi változások megismerő folyamataiban is. Játéktevékenységei révén egyre több tapasztalatot szerez, amely során egyre jelentősebb szerepet kap a beszéd.

Az óvodások fokról-fokra egyre kitartóbbá, állhatatosabbá válnak a tevékenységeik végzése során. Figyelmük, emlékezetük, megfigyelésük egyre magasabb szintre jut, melyek a későbbi iskolai életnek is előfeltételei.

A megismerő folyamatok fejlődése óvodás korban:

- Érzékelés, észlelés:

Érzékszerveik külsőre már a felnőttekéhez hasonlóak, ám működésük még nem olyan kifinomodott. Ez csak sok-sok tapasztalás útján érhető el. Irányított játékkal nagyban elősegíthetjük a gyermek érzékelésének, észlelésének fejlődését. (Pl.: tapintási érzékelés fejlesztése "Mi van a zsákban?" játékkal, a hallás fejlesztése "Erre csörög a dió" vagy "Ki vagyok én?" játékkal, hangszer hangjának felismerésével. Szaglás és ízlelés fejlesztésére: pl. gyümölcsök felismerése illatuk, ízük alapján. Mozgás és egyensúlyérzékelés mindenféle mozgásos játék által.)

Az óvodás észlelési folyamatai közül legnagyobb szerepe a látási észlelésnek van. Míg kezdetben azt a részletet, esetleg lényegtelen tulajdonságot figyeli meg a szemlélt dolgokból, ami őt érzelmileg valamiért megragadta, később megfigyelése tudatosabbá, célirányosabbá, tervszerűbbé válik. (Nem arra helyezi a hangsúlyt, ami számára érdekes, hanem amit logikusan fontosnak vél.) Az óvodás gyermek megfigyelő tevékenysége nem csak logikusabb, célirányosabb, de tartósabb is lesz az évek múlásával. Míg egy 3-4 éves átlag 6 percig képes megfigyelni valamit, addig egy 6 éves több, mint 12 percen át szemrevételez egy-egy dolgot.

Az óvodás gyermek időészlelése eleinte kimondottan fejletlen. Bár a "most" fogalmával már tisztában van, de a "tegnap, holnap, később",... stb. kifejezések még nem világosak számára. Ezeket óvodáskor végére kezdi megérteni, tudatosítani magában a gyermek.

- A figyelem:

Az óvodáskorú gyermekre eleinte az önkéntelen figyelem a jellemző. Csak arra figyel, ami őt érzelmileg megragadja, ami iránt kellően felkeltik az érdeklődését. Mindig motiválni kell őket valamivel. Az óvodás gyermek figyelme könnyen vándorol, elterelődik. Emiatt egy tevékenység során nem elég egyszer motiválni, hanem újabb és újabb "kedvcsinálással" lehet egyre tovább és tovább fenntartani a gyermek figyelmét. Ahogy idősödnek, az óvodások figyelme egyre tartósabb lesz. Ebben az életkorban a figyelem sokszor leragad egy-egy dolognál, eseménynél, ami őt megragadta, így nehezebben tud váltani újabb megfigyelnievaló felé.

- Az emlékezet:

A kisebb óvodásra az önkéntelen emlékezet jellemző. Ez azt jelenti, hogy emlékképei önkéntelenül rögződnek. Elsősorban azt jegyzi meg, ami őt érzelmileg leginkább megragadta. Az óvodáskor derekán az önkéntelen jelleget felváltja a szándékos emlékezet. Itt már tudatosan, akarattal koncentrálnak a gyermek és próbál megjegyezni dolgokat. Ugyanilyen minőségi változást jelent, hogy mechanikus emlékezete mellett egyre nagyobb szerepet kap a logikus emlékezet is.

Óvodás korban sokkal eredményesebb lehet az emlékezés, ha cselekvéshez kötött. Ha manipulálhat, játszhat egy-egy tárggyal a gyermek, azt sokkal jobban megjegyzi, mint aminek például csak a nevét hallja. Emiatt van nagy jelentősége a szerepjátékoknak is, amikor annak tartalmát, szabályait, a szerepek jellegét bevési és felidézi.

- A képzelet:

Képzleti tevékenység úgy jön létre, hogy a korábban összegyűjtött tapasztalatokat, élményeket, melyeket emlékezetünkben őrzünk, az agy sajátos módon újrendezi. Ez nem más, mint a valóság egyedi feldolgozása. Minden látszat ellenére a gyermek képzelete nem fejlettebb, mint a felnőtté, hiszen kevesebb tapasztalattal, élménnyel, emlékképpel rendelkezik, így kevesebb elemből "építkézhet" képzelete. Hiába rendelkeznek kevesebb tapasztalattal, emlékképpel, ezt a csekélyebb ismeretanyagot sokkal bátrabban használják, mint a valósághoz jobban ragaszkodó felnőttek. Ahogy Dr. Hartl Éva fogalmaz: „A gyerekek fantáziája nem gazdag, hanem bizarr!”

Óvodás korban a gyerekek, - vágyaik megvalósítása vagy hiányos ismereteik pótlása érdekében, - fantáziahazugságokat találnak ki. Ez nem szándékos, tudatos hazudozás, ezeket ő maga is elhiszi. Ezekért a fantáziahazugságokért nem szabad megróni, büntetni a gyerekeket.

A mese nagyon fontos az óvodások életében, hallgatása során aktívan használják képzeletüket. Kisóvodás korban még nehezebbre esik elkülöníteni a valóságot a mesés elemektől. 4-5 éves korban fokozatosan kezd kialakulni a mesetudat, azaz a történet egyes részeiben már felfedezi, ráismer a mesében a valótlanságra. Minél többet megtapasztal a valóságból, minél több élményt szerez, annál jobban el tudja különíteni a mese valóságos és valótlanságait, mozzanatait. Így alakul ki egyre határozottabban a mesetudat.

- Gondolkodás:

Óvodás korban a gyermek gyakorlati problémahelyzetekkel találkozik, amelyeket igyekeznek valahogy megoldani. Ez a gondolkodása segítségével valósul meg.

Három fajta gondolkodást különböztetünk meg. Az egyik a propozicionális gondolkodás, ami „lelki fülünkkel” hallott mondatok formáját ölti. A második fajta a „lelki szemeinkkel” látott vizuális képzeteknek felel meg, ezt nevezzük képzeleti gondolkodásnak. A harmadik fajta a motoros gondolkodás, amely „mentális mozdulatoknak” felel meg. A gyermeki gondolkodást leginkább ez utóbbi jellemzi. „A gondolkodás a tárgyról, jelenségekről kialakult szemléletes képek, fogalmak, valamint műveleti készségek formájában felhalmozott ismeretekre és képességekre támaszkodik. A felidézett tapasztalat az új helyzetben történő alkalmazás folyamatában új elemekkel gazdagodik, továbbá fejlődik, néha minőségileg átrendeződik. Amíg idáig eljut egy gyermek, több fejlődési szakaszon megy keresztül és többször történik meg minőségi váltás (Jávorszky Edit: Fejlődépszichológia, 2009., 134. o.)”

- Beszédfejlődés:

Óvodás korban a beszéd aktivitása, jelentősége ugrásszerűen megnő. A beszéd a gondolkodás nyelvi kifejező eszköze, a két dolog csakis együtt, párhuzamosan fejlődhet. A beszédfejlődés elképzelhetetlen fejlődő gondolkodás nélkül és ez fordítva is igaz. Kisóvodás korban még leginkább a szituatív beszéd a jellemző. Ez azt jelenti, hogy csak az adott szituáció személyes résztvevői értik meg az elhangzott szavak jelentését.

A szituatív beszéd nagyobb óvodás korra fokozatosan átvált kontextusos beszéddé. Ez már olyan összefüggő beszéd, ami önmagában (az adott szituáció ismerete nélkül) is értelmezhető.

A kisgyerekek anyanyelv-elsajátítása során egymással szorosan összekapcsolódva fejlődik az artikulációs és a percepciós bázis. Az előbbi biztosítja, hogy a gyerek képes legyen anyanyelvének beszédhangjait, hangkapcsolatait, szavait hibátlanul kiejteni. Az utóbbi pedig arra szolgál, hogy a gyerek képes legyen a mások által kiejtett beszédhangok, hangsorok felismerésére, a szavak és mondatok megértésére.

A kiscsoportosok az elhangzó beszédet a nyelvi sajátosságok részletes feldolgozásával észlelik, és erre épül rá az értelmezés. A gyerek nagymértékben felhasználja a vizuális információt, ezért figyeli a hozzá beszélő felnőtt szájmozgását, mimikáját, hangképzését. Az

elhangzó beszédnek nemcsak a tartalma, nemcsak a benne előforduló szavak, hanem azok megjelenési formája (például hangereje, tempója) is döntően befolyásolja a beszédmegértést.

Hat éves korban a gyerekek beszédészlelése viszonylag fejlett. Képesek a beszédhangok egymásutániségének hibátlan felismerésére, és olyan szavakat is el tudnak ismételni, amelyeknek nem ismerik a jelentését. Természetes biológiai ritmusérzékük segítségével – előzetes bemutatás, rávezetés után – képesek szavak, rövid mondatok szótagolására. Az anyanyelv fontos és meghatározó a gyermek egész további élete számára.

Az óvodás gyermek beszéde:

- szituatív jellegűből fokozatosan átvált kontextusosba;
- egyre folyamatosabbá válik;
- aktívan gazdagodik szókincse, változatos mondatszerkesztésre lesz képes;
- társas kapcsolataiban egyre nagyobb szerepet kap a beszéd és ezáltal fejlődik egész szocializációja.